

Joanna Nawacka

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Maciej Nawacki

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Wybrane aspekty rosyjsko-polskiego przekładu tekstów prawnych w kontekście wyrażenia statusu ich obowiązywania

„Istnieje bezpośredni związek między jakością komunikacji a jakością życia” [Stewart 2010, 27]. Sposób, w jaki ludzie się komunikują, wpływa na zdolność budowania silnych i zdrowych społeczności. Komunikacja o wysokiej jakości jest kompetentna, tj. stosowna i skuteczna w ustalonej sytuacji. Stosowna komunikacja oznacza, iż działania ludzi są zgodne z normami i oczekiwaniami odnośnej grupy, organizacji i kultury, natomiast skuteczna komunikacja pozwala osiągnąć pożądane cele w danej sytuacji [por. Morreale, Spitzberg, Barge 2007, 30].

Niniejszy artykuł jest próbą prezentacji zagadnienia obowiązywania w przekładzie komunikatu języka prawnego. Wybrane aspekty rosyjsko-polskiego przekładu tekstów prawnych w kontekście wyrażania statusu obowiązywania stanowią złożony element treści każdego komunikatu nadawanego w języku prawnym.

Aspekt komunikacyjny treści normatywnych występujących w rozmaitych systemach prawnych zajmuje nie tylko teoretyków i filozofów prawa, lecz także językoznawców i przede wszystkim odbiorców normy prawnej. „Rezultatem rozwoju badań dotyczących języka, idących poza jego strukturalne (wąskie) ujęcie, a więc poza analizę składniowo-znaczeniową, było pojawienie się zainteresowań nad stroną pragmatyczną języka” [Oniszczyk 2012, 628]. Prawidłowe wyrażenie nakazu zachowania się zgodnie z normą w przekonaniu większości badaczy warunkuje rudymenarny charakter języka w transmisji komunikatów normatywnych [Kłodawski 2012, 205–222].

Poszanowanie i przestrzeganie prawa jest warunkowane przede wszystkim jego zrozumieniem, maksymalna ścisłość i dokładność wszystkich przepisów prawa stanowi pragmatyczny cel komunikacyjny tekstów prawnych [Maciejewski 2007, 120]. Odbiorca tekstu prawnego powinien rozpoznawać język, w jakim sformułowane są przepisy prawne. Samo bogactwo odmian języka prawnego (język dokumentów, przepisów, orzeczeń, artykułów, publikacji) nie wyczerpuje problemów,

z jakimi zмага się tłumacz dokonujący przekładu. Struktura komunikacyjnego modelu tekstu prawnego przedstawia złożoność i specyfikę języka prawnego [por. Nawacka, Nawacki 2013, 95–107].

Przestrzeganie nakazów i zakazów prawa warunkuje również odpowiednia interpretacja tekstu prawnego, która jest zależna i od znajomości języka, w którym dany tekst został skonstruowany, i od

wiedzy przedmiotowej, dotyczącej m.in. całokształtu regulacji prawnej w danym systemie, wartości realizowanych przez normy tego systemu oraz sytuacji faktycznej, w której te normy funkcjonują. Teksty prawne formułowane są w pewnej odmianie języka etnicznego. Odmiana ta charakteryzuje się zasobem specyficznego słownictwa oraz specyficznych reguł składniowych i semantycznych. Interpretator tekstów prawnych winien w związku z tym dysponować znajomością odpowiedniego języka etnicznego, a ponadto znajomością specyficznego słownictwa i reguł językowych charakteryzujących odmianę języka, w której te teksty są sformułowane [Gizbert-Studnicki 1986, 12].

Traktując akt prawny jako komunikat wyrażony w języku prawnym, należy stwierdzić, iż obowiązywanie jest istotną treścią komunikatu nadawaną wprost czy też przyjmującą formę presupozycji¹ [Zieliński 2002, 86; Oniszczyk 2012, 577–578]. Obowiązywanie to element komunikatu zawierający nakaz stosowania normy prawnej przez organy państwa oraz nakaz przestrzegania normy przez jej pozostałych adresatów [por. Nowak 1966, 96–103; Zieliński 2002, 20–21].

Słownik języka polskiego PWN pod hasłem „obowiązywanie” podaje następujące definicje: „obowiązujący” 1. „mający moc prawną”; 2. „będący w danym okresie normą, wypływający z ustalonego zwyczaju”; „obowiązywać” 1. „być czymś obowiązkiem, mieć moc prawną”; 2. „być powszechnie uznaną zasadą lub zwyczajem” [SJP, online]. Podobnie *Uniwersalny słownik języka polskiego* zawiera definicję leksemu „obowiązujący”: 1. „mający moc prawną, ważny”, 2. „będący w danym okresie normą, wypływający z ustalonego zwyczaju”, a także terminu „obowiązywać”: 1. „być czymś obowiązkiem, mieć moc prawną”, „być powszechnie uznaną zasadą lub zwyczajem” [USPJ 2003, II, 1070].

Obowiązywanie jest jednym z elementów odróżniających tekst prawny od tekstów literackich. Upraszczając, obowiązywanie od strony odbiorcy komunikatu to treść komunikatu zobowiązująca odbiorcę komunikatu – adresata komunikatu do podporządkowania się nakazom zawartym w komunikacie, bezwzględnie lub

¹ „Presupozycje to dane, które nie są wprost wyrażone w komunikacie, ale milcząco w nim założone jako wstępne i bezdyskusyjne warunki odbioru komunikatu; to ukryte założenia, które przyjmowane za prawdziwe nadają sens całości komunikatu” [Nawacka, Nawacki 2013, 103].

względnie zobowiązująca lub uprawniająca odbiorcę do określonego działania lub zaniechania. Natomiast od strony nadawcy komunikatu to także przekonanie, iż dany akt prawny został ustanowiony zgodnie z uprawnieniem przysługującym nadawcy. Nadawca komunikatu w języku prawnym nie nadaje komunikatu pozbawionego informacji o przysługującej mu kompetencji. Obowiązki, jako wiedza o okoliczności nadania komunikatu w języku prawnym, stanowi zatem główny element konsytuacji komunikatu nadanego w języku prawnym, statuuje przekaz oparty na presupozycjach.

Obowiązki kreuje w takim razie warstwę dyrektywną komunikatu. Komunikat pozbawiony informacji o obowiązki ogranicza się do warstwy deskryptywnej, która co do zasady jest tożsama z komunikatem stanowiącym tekst literacki. Informacji o obowiązki pozbawiony będzie komunikat stanowiący projekt aktu prawnego, komunikat stanowiący propozycję stanowienia prawa – uwagi *de lege ferenda*; w rzeczywistości będą to komunikaty wyrażone w języku prawniczym służącym opisowi języka prawnego bądź nawet w języku powszechnym. Można pokusić się o stwierdzenie, iż obowiązki stanowi o tetycznym wymiarze komunikatu.

Kwestia obowiązki aktu prawnego pozornie wydaje się irrelevantna z punktu widzenia przekładu. Warstwa znaczeniowa – deskryptywna – nie zmienia się zależnie od faktu wejścia w życie danego unormowania czy też od utraty mocy obowiązki. Przekład aktu prawnego jest szczególną, złożoną postacią komunikatu języka prawnego angażującą obok nadawcy komunikatu, jego odbiorcę, także tłumacza, tym samym informacja o obowiązki jest jednym z elementów przekazywanych od nadawcy komunikatu poprzez tłumacza do odbiorcy komunikatu.

Model komunikacji prawnej z udziałem tłumacza opiera się na ogólnym schemacie komunikacji Romana Jakobsona: nadawca – przekaz – odbiorca [Bugajski 2007, 438], aczkolwiek jest to model przedstawiający recepcję tekstu prawnego i na poziomie deskryptywnym, i na poziomie dyrektywnym. Nadanie i odczytanie komunikatu na poziomie deskryptywnym następuje z uwzględnieniem kontekstu w jego trzech aspektach: wewnątrzdzaniowym, okołodzaniowym oraz tekstowym. Kontekst wewnątrzdzaniowy obejmuje wyraz dopełniający do zwrotu, a także całe zdanie, w którym znajduje się tłumaczony termin. Kontekst okołodzaniowy uwzględnia położone najbliżej tłumaczonego terminu zdania, które tworzą jednostkę redakcyjną aktu normatywnego. Wybór odpowiedniego terminu, leksemu na podstawie kontekstu wyklucza niezrozumienie komunikatu językowego i związane z tym zakłócenie przekazu informacji. Nadanie i odebranie komunikatu prawnego na poziomie dyrektywnym także zależne jest od kontekstu. Trzeci aspekt kontekstu – tekstowy pozwala tłumaczowi nadanego komunikatu wykluczyć niejednoznaczność

i niezrozumiałość tekstu prawnego. Kontekst tekstowy traktuje tłumaczone terminy i zwroty jako szersze jednostki redakcyjne aktu prawnego – rozdziału, działu, księgi, całego aktu prawnego czy też aktów prawnych w obrębie danej dziedziny. Poziom dyrektywny mieści w sobie oprócz kontekstu także presupozycje, które razem tworzą konsytuację [Nawacka, Nawacki 2009, 443–452]. Model komunikacji prawnej z udziałem tłumacza przedstawia schemat 1 [por. Nawacka, Nawacki 2007, 145–160].

W schemacie 1 nadawcą (N) jest ustawodawca, tj. prawodawca, który nadaje komunikat językowy (Kn) przy użyciu określonego kodu (K), czyli odmiany języka powszechnego nadawcy. Komunikat nadany sformułowany w postaci wyrażenia (W) podlega recepcji jako komunikat odebrany (Ko). Odbiorcą rzeczywistym (Rr), równocześnie odbiorcą zastępczym, jest tłumacz (T), który faktycznie nie jest adresatem normy prawnej rekonstruowanej z komunikatu. Przekład dokonuje się na poziomie deskryptywnym. Adresatem normy prawnej jest odbiorca normatywny (Rn1) komunikatu (Kol) – osoba, która powinna przepis prawa zrozumieć, przestrzegać i stosować [Zieliński 202, 103–104]. Komunikat w języku prawnym nadawany jest na dwóch poziomach – deskryptywnym (DES), tj. poziomie języka powszechnego, i dyrektywnym (DYR), będącym poziomem nadawania norm zakodowanych przy zastosowaniu reguł tworzenia aktów prawnych. Rekonstrukcja norm zawartych w komunikacie odbywa się przy zastosowaniu reguł wykładni. Równoprawne rozumienie obu poziomów (DES=DYR) jest warunkiem aktualności komunikatu, jego zrozumiałości i przyswajalności przez jak największą grupę odbiorców rzeczywistych. W konsekwencji nadany komunikat staje się przekładalny. *De facto* komunikat nadaje ustawodawca socjologiczny [Zieliński 2002, 278], natomiast odbiera osoba, która może nie posiadać podstawowych umiejętności rozumienia i interpretacji prawa.

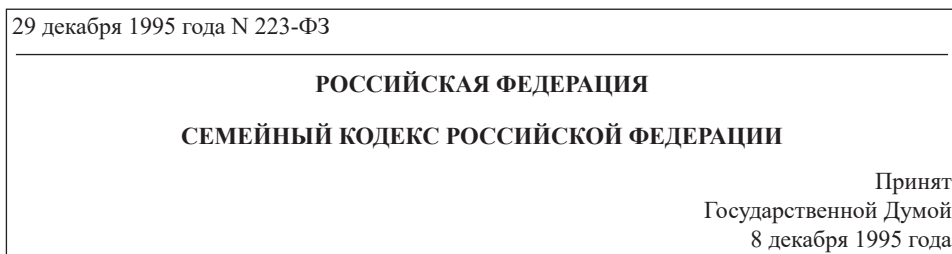
Opisany wyżej model komunikacji prawnej nie prezentuje sytuacji idealnej, pozbawionej przeszkód i trudności.

Przestawiony schemat komunikacji prawnej zawiera ograniczenia, z jakimi spotyka się tłumacz podczas przekładu tekstu prawnego. Tłumacz jako odbiorca rzeczywisty jest odbiorcą zastępczym, nie jest bowiem adresatem normy prawnej rekonstruowanej z komunikatu. Przekład w konsekwencji dokonywany jest na poziomie deskryptywnym. Odbiorca normatywny Rn1 komunikatu Kol nie jest wyposażony w tożsame kompetencje, co odbiorca normatywny Rn odbierający komunikat w języku ojczystym. W konsekwencji występują zniekształcenia komunikatu na etapie przekładu i odbioru [Nawacka, Nawacki 2016, 39–40].

Informacja o obowiązywaniu nie sprowadza się do stwierdzenia samego aktu promulgacji, tj. sformalizowanego podania treści aktu do wiadomości publicznej. Niewątpliwie promulgacja stanowi o obowiązywaniu komunikatu w języku prawnym. Akt prawny, który nie został ogłoszony, nie obowiązuje. Promulgacja nie stanowi jednakże bezwarunkowego stwierdzenia obowiązywania, stanowi przekaz informacji, iż akt normatywny obowiązuje w zakresie i na warunkach określonych w tym akcie prawnym, w innych aktach prawnych (kontekst) lub w presupozycjach stanowiących element komunikatu, wyrażonych w warstwie dyrektywnej, stanowiących konsytuację.

Ponadto promulgacja determinuje kanał językowy – kod przekazywany to kanał, którym jest specyficzny nośnik pisemny, ujęty w ramy publikacji wydawanej przez odpowiedni organ władzy, tj. przybierający postać dziennika urzędowego. Organ władzy wydający dziennik urzędowy może być zaś różny od nadawcy komunikatu Nn. Nadanie komunikatu w języku prawnym ma zatem charakter złożony, komunikat może pochodzić od kilku współdziałających podmiotów (Nn_{1,2...}). Nadawca komunikatu (Nn) jest tym samym nie tylko podmiotem zbiorowym, zwykle ustawodawcą socjologicznym, lecz także nadawcą wielopodmiotowym obejmującym zarówno prawodawcę, jak i osoby uczestniczące w procesie tworzenia prawa, tj. komunikatu, i w jego promulgacji stanowiącej ostatni etap jego nadania.

Przykład 1²

Ilustracja 1

Pierwsza strona Kodeksu rodzinnego Rosyjskiej Federacji (ilustracja 1) zawiera dokładną datę przyjęcia aktu prawnego przez Dumę Państwową Federacji Rosyjskiej (8 grudnia 1995 roku), a także datę ogłoszenia aktu prawnego w rosyjskim dzienniku rządowym *Российская газета* / „Rosyjska Gazeta” (29 grudnia 1995 roku). Słowo *принят* to imiesłów przymiotnikowy od czasownika

² Wszystkie przykłady zostały wyekscerpowane ze strony internetowej *Официальный интернет-портал правовой информации Государственная система правовой информации*. Zob. <http://pravo.gov.ru> (dostęp 20.11.2017).

принять. Słownik tłumaczeniowy podaje wiele znaczeń tego czasownika: „przyjąć, odebrać, przybrać, zażyć, objąć, wziąć, uchwalić” [*Wielki słownik rosyjsko-polski z kluczem...* 2004, 618]. Ostatnie znaczenie „uchwalić” zostało poszerzone o wyjaśnienie: *утвердить, проголосовать, нпр. закон, резолюцию, проект*. *Rosyjsko-polski słownik prawniczy* [1960] zawiera jedynie termin *принятие* tłumaczony jako: „przyjęcie, powzięcie, zaciągnięcie, zaakceptowanie, podjęcie”, a także podaje użycie w konkretnych zwrotach wraz z tłumaczeniem: *принятие во внимание* „wzięcie pod uwagę”, *принятие дела* „przyjęcie, przejęcie sprawy”, *принятие договора* „zaakceptowanie umowy”, *принятие закона* „uchwalenie ustawy”, *принятие за правило* „przyjęcie za zasadę”, *принятие к производству* „wszczenie postępowania, przyjęcie do postępowania”, *принятие мер* „podjęcie środków”, *принятие на службу* „przyjęcie do pracy”, *принятие наследства* „przyjęcie spadku”, *принятие обязательства* „zaciągnięcie zobowiązania, akceptacja zobowiązania”, *принятие присяги* „złożenie przysięgi”, *принятие резолюции* „powzięcie, uchwalenie rezolucji”, *принятие решения* „powzięcie decyzji, postanowienia”, *принятие участия* „wzięcie udziału” [*Rosyjsko-polski...* 1960, 263–264]. W polskim języku prawnym funkcjonuje termin „uchwalony”, natomiast w odniesieniu do rosyjskiego prawa stosuje się termin „przyjęty”, podobnie jak do rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ.

Przykład 2

30 декабря 2001 года N 197-ФЗ	
ТРУДОВОЙ КОДЕКС РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ	
Одобен	Принят Государственной Думой 21 декабря 2001 года
	Советом Федерации 26 декабря 2001 года

Ilustracja 2

Powyższa ilustracja potwierdza, iż Kodeks Pracy Federacji Rosyjskiej został przyjęty/*принят* przez Dumę Państwową 21 grudnia 2001 roku, a zaaprobowany/*одобрен* przez Radę Federacji 26 grudnia 2001 roku, natomiast opublikowany 30 grudnia 2001 roku. Słowo *одобрен*, będące krótką formą imiesłowu od czasownika *одобрить*, ma następujące znaczenia: 1. „przyjąć z uznaniem, wyrazić uznanie, pochwalić”; 2. „zaaprobować, poprzeć” [*Wielki słownik...* 2004, 788]. Słownik prawniczy podaje „zaakceptować, potwierdzić, zaaprobować, przyjąć”

[*Rosyjsko-polski...* 1960, 187]. Żadne z przytoczonych znaczeń nie oddaje pełnego prawnego zrozumienia kolejności powstawania i zatwierdzenia kodeksu. Dopiero szerszy kontekst sytuacji prawnej, uwzględniający następstwo czynności podejmowanych przez Dumę Państwową i Radę Federacji, pozwala na zastosowanie tłumaczenia słowa *одо́брен* jako „zaaprobowany”, terminu niefunkcjonującego w polskim prawie (w tłumaczeniach Konstytucji Federacji Rosyjskiej jest używany termin „zaaprobowany”).

Obowiązywanie zawsze dotyczy osoby, miejsca i czasu. Obowiązywanie może mieć charakter bezwzględny albo względny, jeżeli prawodawca dopuszcza w treści nadawanego komunikatu możliwość odstępstwa od nakazu.

W grupie odbiorców komunikatu nadanego w języku prawnym można wyróżnić jego adresatów, tj. podmioty zobowiązanych do przestrzegania lub stosowania nakazów zawartych w komunikacie. Obowiązywanie w sensie podmiotowym określa zatem grupę adresatów komunikatu. Odbiorca komunikatu (Rr) nie musi być jego adresatem. Odbiorcą komunikatu w języku prawnym może być prawnik świadczący usługę dla adresata, udzielający porady, prawnik przyswajający sobie nową wiedzę prawną czy wreszcie tłumacz.

Komunikat nadany w języku prawnym może mieć jednakże charakter powszechny, co oznacza, iż każdy odbiorca komunikatu jest jednocześnie jego adresatem. Nakaz zawarty w komunikacie jest powszechnie obowiązujący. W tego rodzaju sytuacji krąg rzeczywistych odbiorców komunikatu może być nawet węższy niż grupa jego adresatów. Jeżeli komunikat nie zawiera innych informacji określających jego adresatów, zapis promulgacji będzie zawierał jednocześnie podmiotową presupozycję powszechnego obowiązywania. Powszechność stanowi immanentną cechę prawa, wspólną wszystkim kulturom prawnym, a którą odczytać możemy m.in. z zapisów ustawa zasadniczych.

Podobnie brak innej informacji w komunikacie o obowiązywaniu na danym obszarze kraju, o miejscowym charakterze prawa będzie pozwalał na odczytanie z promulgacji presupozycji powszechnego obowiązywania w każdym miejscu. Odmienne sytuacja będzie kształtowała się w państwach, których struktura nie jest unitarna, w państwach unitarnych, w których dopuszczono stanowienie prawa obowiązującego tylko na określonych obszarach, w państwach federalnych, zawierających terytoria o różnym stopniu autonomii czy też samorządności. Presupozycje obowiązywania na całym obszarze państwa lub wyłącznie na jego części będą odczytywane z tytułu aktu prawnego, z oznaczenia nadawcy komunikatu czy też z elementu promulgacji, którym jest oznaczenie dziennika urzędowego (na jego łamach ogłaszany jest akt prawny).

Przykład 3

Федеральный закон от 29 июля 2017 г. N 214-ФЗ

„О проведении эксперимента по развитию курортной инфраструктуры в Республике Крым, Алтайском крае, Краснодарском крае и Ставропольском крае”

Принят Государственной Думой 19 июля 2017 года

Одобен Советом Федерации 25 июля 2017 года

Ustawa Federalna z dnia 29 lipca 2017 r. N 214-FZ

„O prowadzeniu eksperymentu w zakresie rozwoju infrastruktury uzdrowiskowej w Republice Krym, Kraju Ałtajskim, Krasnodarskim i Stawropolskim”

przyjęty przez Dumę Państwową 19 lipca 2017 roku

uchwalony przez Radę Federacji 25 lipca 2017 roku

Federalny charakter prawa sugeruje, iż komunikat zawiera presupozycję powszechnego obowiązywania na terytorium całego państwa. W rzeczywistości tytuł aktu zawęża obowiązywanie do wymienionych regionów – Republiki Krym, Kraju Ałtajskiego, Krasnodarskiego i Stawropolskiego.

Leksem *закон* posiada dwa znaczenia: „prawo” i „ustawa” [Mirowicz ... 1986, I, 343]. Do wyboru odpowiednika w języku polskim „ustawa” uprawnia zastosowanie kontekstu tekstowego, który ujmuje wyrazy w ramach szerszych jednostek redakcyjnych całego aktu prawnego czy też aktów prawnych ważnych dla danej dziedziny.

Przykład 4

ЗАКОН

МОСКОВСКОЙ ОБЛАСТИ

от 4 мая 2016 года N 37/2016-ОЗ

Кодекс Московской области об административных правонарушениях

Ustawa

Obwodu Moskiewskiego

z 4 maja 2016 roku N 37/2016-O3

Kodeks Obwodu Moskiewskiego o administracyjnych naruszeniach prawa

Oznaczenie nadawcy komunikatu – obwód moskiewski, tytuł aktu – Kodeks Obwodu Moskiewskiego zawierają już presupozycje obowiązywania wyłącznie na terenie wymienionego regionu, niezależnie od szczegółowej treści komunikatu.

Powyższy przykład obrazuje także trudność translatorską w postaci wyrazu złożonego *правонарушениях*, który według słownika PWN [*Wielki słownik...* 2004, 600] oznacza „łamanie prawa” lub „wykroczenie przeciw prawu”. Leksem *нарушение* to według słowników tłumaczeniowych „naruszenie, zakłócenie, złamanie” [*Wielki słownik...* 2004, 414] i „pogwałcenie” [Mirowicz i in. 1986, I, 661]. *Rosyjsko-polski słownik prawniczy* także podaje wiele ekwiwalentów terminu

правонарушение: „czyn niedozwolony, czynność bezprawna, występpek, delikt, bezprawie” [*Rosyjsko-polski...* 1960, 246].

Powszechne obowiązywanie komunikatu może również wynikać wprost z zapisów aktów prawnych, w których określa się krąg adresatów zobowiązanych do określonego działania lub zaniechania, w tym używając zaimków upowszechniających czy też zaimków względnych w funkcji zaimków upowszechniających.

Przykład 5

Статья 5. Принцип вины

1. Лицо подлежит уголовной ответственности только за те общественно опасные действия (бездействие) и наступившие общественно опасные последствия, в отношении которых установлена его вина.
2. Объективное вменение, то есть уголовная ответственность за невиновное причинение вреда, не допускается.

Artykuł 5. Zasada winy

1. Osoba podlega odpowiedzialności karnej tylko za te społecznie niebezpieczne działania (zaniechania) i zaistniałe społecznie niebezpieczne następstwa, w stosunku do których została ustalona jego wina.
2. Obiektywne przypisanie, to jest odpowiedzialność karna za niezawinione spowodowanie szkody, nie jest dopuszczalne.

Kolejna nieścisłość w tłumaczeniu komunikatów prawnych pojawia się przy leksemie *бездействие*, który ma trzy polskie ekwiwalenty: „bezczynność, zaniechanie, opieszałość” [Mirowicz i in. 1986, I,]. W *Rosyjsko-polskim słowniku prawniczym* [1960] termin *бездействие* posiada dwa ekwiwalenty: „bezczynność” i „zaniechanie”, użyte w następujących przykładach: *бездействие власти* „bezczynność władzy”, *бездействие преступное* „zaniechanie przestępne”, *бездействие смешанное* „bezczynność o charakterze mieszanym”, *бездействие чистое* „bezczynność zwykła” [*Rosyjsko-polski...* 1960, 25]. W polskich tekstach prawnych i prawniczych stosowany jest termin „zaniechanie” w odniesieniu do konstrukcji przestępstwa.

Również rzeczownik *вменение* potwierdza konieczność odwoływania się do kontekstu tekstowego w celu dokonania poprawnego skutecznego tłumaczenia. Słowo *вменение* pochodzi od czasownika *вменить*, który oznacza: „poczytać (za winę)”, „uczynić (zarzut)” [Mirowicz i in. 1986, I, 127], natomiast słowa *вменение* słowniki tłumaczeniowe nie odnotowują. Również słownik prawniczy [*Rosyjsko-polski...* 1960] nie odnotowuje terminu *вменение*. Przekład zwrotu *объективное вменение* jako „obiektywne poczynienie / uczynienie” nie jest zgodne z polską normą prawną. W polskim prawie funkcjonuje określenie „obiektywne przypisanie”.

W analizowanym fragmencie tekstu prawnego problem przekładowy stanowi także określenie *невинный*, tłumaczone w obu słownikach jako „niewinny” [Mirowicz i in. 1986, I, 684; *Wielki słownik...* 2004, 424]. Również słownik prawniczy podaje tylko znaczenie „niewinny” [*Rosyjsko-polski...* 1960, 163]. Jednakże kontekst wewnątrzdzaniowy, a także tekstowy wymaga zastosowania odpowiednika „niezawinione” jako dopełnienia zwrotu „spowodowanie szkody”.

W przykładzie 5 krąg adresatów został określony maksymalnie szeroko, użycie terminu *лицо* „osoba” wskazuje na powszechne podmiotowe obowiązywanie komunikatu. Podobnie w przykładzie 6 użycie ogólnego terminu *Граждане (физические лица)* / *Obywatele (osoby fizyczne)* zakreśla powszechny krąg adresatów.

Przykład 6

Глава 3. Граждане (физические лица)

Статья 17. Правоспособность гражданина

- 1. Способность иметь гражданские права и нести обязанности (гражданская правоспособность) признается в равной мере за всеми гражданами.*
- 2. Правоспособность гражданина возникает в момент его рождения и прекращается смертью.*

Rozdział 3. Obywatele (osoby fizyczne)

Artykuł 17. Zdolność prawna obywatela

- Zdolność do posiadania praw cywilnych i pełnienia obowiązków (cywilna zdolność prawna) jest uznawana w równej mierze w stosunku do wszystkich obywateli.
- Zdolność prawna obywatela pojawia się w momencie jego urodzenia i ustaje z chwilą śmierci.

Zwrot *гражданская правоспособность* nie występuje w słownikach tłumaczeniowych i prawniczym. Przymiotnik *гражданский* może być tłumaczony jako „obywatelski, cywilny, świecki” [Mirowicz i in. 1986, I, 229]. Kontekst wewnątrzdzaniowy i okołodzaniowy nie wyczerpuje uzasadnienia wyboru polskiego ekwiwalentu. Dopiero odniesienie się do szerokiego kontekstu tekstowego, a także obecność w słownikach tłumaczeniowych innych zwrotów zawierających przymiotnik *гражданский*, takich jak *гражданское право* (prawo cywilne), *акты гражданского состояния* (akty stanu cywilnego), uzasadnia użycie przymiotnika „cywilny” w przekładzie analizowanego zwrotu.

Przykłady 7, 8 i 9 ilustrują użycie zaimków upowszechniających *все* „wszyscy”, *каждый* „każdy”, *каждому* „każdemu”, *каждого* „każdego”, przeczącego *никто* „nikt” w celu podkreślenia powszechnego obowiązywania komunikatu.

Przykład 7

Статья 19

1. Все равны перед законом и судом.

Artykuł 19

1. Wszyscy są równi wobec prawa i sądu.

Przykład 8

Статья 58

Каждый обязан сохранять природу и окружающую среду, бережно относиться к природным богатствам.

Artykuł 58

Każdy jest zobowiązany chronić przyrodę i środowisko naturalne, troskliwie odnosić się do bogactw naturalnych.

Wieloznaczny wyraz *бережно* występuje w trzech znaczeniach „ostrożnie, uważnie, troskliwie” [Mirowicz i in. 1986, I, 62]. Wyboru znaczenia nie określa kontekst wewnątrzdzaniowy, gdyż odnosić się do bogactw naturalnych można i troskliwie, i uważnie, i ostrożnie. Zastosowanie przysłówka „troskliwie” lub konstrukcji „z troską” potwierdza dopiero szeroki kontekst tekstowy. Wyrazy „troska”, „troskliwie”, „z troską” występują w kilkuset polskich aktach prawnych w odniesieniu do dzieci, środowiska, majątku.

Przykład 9

Статья 29

1. Каждому гарантируется свобода мысли и слова.

(...) 3. Никто не может быть принужден к выражению своих мнений и убеждений или отказу от них.

Artykuł 29

1. Każdy ma zagwarantowaną swobodę myśli i słowa.

(...) 3. Nikt nie może być przymuszony do wyrażania swoich poglądów i przekonań ani wyrzeczenia się ich.

W polskim języku prawnym w tożsamym celu znajduje zastosowanie zaimek „kto” w typizacjach przestępstw, zastępujący zaimek „każdy”, „wszyscy”. Przykładem może być art. 148 Kodeksu karnego, który zaczyna się od słów: „Kto zabija człowieka”.

Promulgacja zawiera w sobie również presupozycję początku obowiązywania komunikatu – od momentu publikacji aktu prawnego oraz presupozycję bezterminowego obowiązywania komunikatu, tj. do chwili jego zmiany, uchylenia, zastąpienia innym komunikatem. Już z samej, przytoczonej wyżej słownikowej definicji analizowanego terminu wynika jego okresowość; akt prawny obowiązuje

w danym okresie. Brak informacji o czasie wejścia w życie w treści komunikatu oznacza, iż obowiązuje on już od momentu publikacji aż do nieokreślonej w akcie chwili w przyszłości. Oczywiście, komunikat nie będzie zawierał wymienionej presupozycji początku obowiązywania, jeśli będzie w swojej treści przekazywał wprost informację o chwili wejścia w życie aktu prawnego, który to moment może następować w dniu promulgacji albo być późniejszy niż akt oficjalnej publikacji.

Przykład 10

РОССИЙСКАЯ ФЕДЕРАЦИЯ
ФЕДЕРАЛЬНЫЙ ЗАКОН

О гражданской обороне

Принят Государственной Думой 26 декабря 1997 года

Одобен Советом Федерации 28 января 1998 года

Статья 20. Вступление в силу настоящего Федерального закона

1. Настоящий Федеральный закон вступает в силу со дня его официального опубликования.

FEDERACJA ROSYJSKA
USTAWA FEDERALNA

O obronie cywilnej

Przyjęta przez Dumę Państwową 26 grudnia 1997 roku

Zaaprobowana przez Radę Federacyjną 28 stycznia 1998 roku

Artykuł 20. Wejście w życie niniejszego Ustawy Federalnej

1. Niniejsza Ustawa Federalna wchodzi w życie od dnia jego oficjalnej publikacji.

Przykład 10 również zawiera pułapki dla tłumacza, są to wyrażenia: *гражданская оборона* i *федеральный закон*, w których słowa *гражданская* i *закон* nie zostały przetłumaczone zgodnie z sugestiami słownika. Wyrazy te zostały omówione w przykładach 3 i 6 niniejszego artykułu. Również tłumaczenie terminów *принят* i *одобрен* omówiono w przykładach 1 i 2.

Podobnie komunikaty mogą zawierać informację o obowiązywaniu w ograniczonym okresie, o momencie utraty mocy. Ustawy mogą mieć charakter epizodyczny.

Wnioski

1. Obowiązywanie stanowi istotny element komunikatu nadawanego w języku prawnym, stanowi o jego warstwie dyrektywnej. Nieobowiązujący komunikat w języku prawnym stanowi przekaz, którego przekład zbliża się do przekładu literackiego. Każdy przekład zawiera elementy twórcze i elementy, których nie można uznać za twórcze. Przewaga elementów twórczych stanowi o przekładzie

artystycznym, waga i istota elementów pozatwórczych czyni przekład specjalistycznym, Nieliterackim [Pieńkos 2003, 75].

2. Oddanie w przekładzie rzeczywistego obowiązywania normy prawnej stanowi jedno z zadań tłumacza. Pominięcie obowiązywania czyni przekład niezupełnym.

3. Z promulgacji odczytywane są presupozycje obowiązywania komunikatu nadanego w języku prawnym. Z tej przyczyny w przekładzie konieczne jest zaznaczenie faktu dokonania oficjalnej publikacji aktu prawnego.

4. Presupozycje obowiązywania odczytywane są z promulgacji w sytuacji braku odmiennych informacji w treści komunikatu.

5. Ogólne presupozycje powszechnego obowiązywania ustępują presupozycjom szczególnym odczytowanym z oznaczenia nadawcy komunikatu, z tytułu aktu prawnego, a wskazującym węższy zakres obowiązywania.

6. Informacje o obowiązywaniu wyrażone wprost w treści komunikatu, w jego warstwie deskryptywnej, stanowią powtórzenie presupozycji albo stanowią o odmiennym zakresie obowiązywania komunikatu.

W artykule zostało jedynie przybliżone zagadnienie obowiązywania jako złożonego elementu treści każdego komunikatu nadawanego w języku prawnym. Fakt obowiązywania komunikatu pociąga za sobą odmienny reżim przekładu tekstu prawnego w porównaniu do przekładu literackiego.

Bibliografia

- Encyklopedia PWN.* (online) <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/aksjologia;3866999.html> (dostęp 10.10.2016).
- Gizbert-Studnicki Tomasz. 1986. *Język prawny z perspektywy socjologicznej.* Warszawa–Kraków: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Golka Marian. 2008. *Bariery w komunikowaniu i społeczeństwo (dez)informacyjne.* Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Hejwowski Krzysztof. 2006. *Kognitywno-komunikacyjna teoria przekładu.* Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Kłodawski Maciej. 2012. *Przepis prawny jako komunikat. Uwagi o refleksji nad komunikacją w polskim prawoznawstwie.* (online) <https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/2859/1/Maciej%20K%C5%82odawski%20-%20Przepis%20prawny%20jako%20komunikat.%20Uwagi%20o%20refleksji%20nad%20komunikacj%C4%85%20w%20polskim%20prawoznawstwie.pdf> (dostęp 29.10.2017).
- Kotowski Artur. 2013. *Modele dyskursów prawnych.* Toruń: Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa „Dom Organizatora”.
- Lizisowa Maria Teresa. 2016. *Komunikacyjna teoria języka prawnego.* Poznań: Wydawnictwo Naukowe Contact.
- Maciejewski Wojciech. 2007. *Próba semiotycznej analizy współczesnego języka prawnego.* W: *Współczesny język prawny i prawniczy. Ogólnopolska Konferencja Naukowa 20 kwietnia 2007 r.* Red. Mróz A., Niewiadomska A., Pawelec M. Warszawa: Wydział Prawa i Administracji. Uniwersytet Warszawski.

- Mirowicz Anatol, Dulewiczowa Irena, Grek-Pabisowa Iryda, Maryniakowa Irena. 1986. *Wielki słownik rosyjsko-polski*. T. I–II. Moskwa–Warszawa: Wydawnictwo Russkij Jazyk–Państwowe Wydawnictwo Wiedza Powszechna.
- Morreale Sherwyn P., Spitzberg Brian H., J. Barge Kevin. 2007. *Komunikacja między ludźmi. Motywacja, wiedza i umiejętności*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Nawacka Joanna. 2013. *Rola kontekstu w interpretacji tekstu prawnego*. W: *Z teorii i praktyki przekładu prawniczego*. Red. NDiaye I.A., Ojcewicz G. Olsztyn: Instytut Słowiańszczyzny Wschodniej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie: 73–80.
- Nawacka Joanna, Nawacki Maciej. 2009. *Założenia jednoznaczności kontekstowego słownika translacyjnego rosyjskiego języka prawnego*. „Acta Polono-Ruthenica” XIV: 443–452.
- Nawacka Joanna, Nawacki Maciej. 2013. *Komunikacyjny model przekładu tekstu prawnego*. „Między Oryginałem a Przekładem” R. XIX, nr 3 (21). Red. Dębska K., Szczęsna A. Kraków: Wydawnictwo Księgarnia Akademicka: 95–107.
- Nawacka Joanna, Nawacki Maciej. 2016. *Kilka uwag o przekładzie kodów kulturowych języków prawnych*. „Acta Neophilologica” XVIII/1: 55–66.
- Nawacka Joanna, Nawacki Maciej. 2016. *Presupozycje poszanowania podstaw aksjologicznych w rosyjskich i polskich konstytucyjnych unormowaniach pozycji religii*. „Acta Neophilologica” XVIII/2: 37–55.
- Nawacki Maciej. 2008. *Karalność gier na automatach*. „Studia Prawnoustrojowe” nr 8: 273–291.
- Nawacki Maciej, Nawacka Joanna. 2007. *Z obserwacji nad kontekstowym rozumieniem tekstu prawnego jako podstawą translacji*. „Acta Polono-Ruthenica” XII: 145–159.
- Nowak Leszek. 1966. *Cztery koncepcje obowiązywania prawa*. „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 28, z. 2: 95–103
- Oniszczyk Jerzy. 2012. *Filozofia i teoria prawa*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Pieńkos Jerzy. 2003. *Podstawy przekładoznawstwa. Od teorii do praktyki*. Kraków: Kantor Wydawniczy Zakamycze.
- Rosyjsko-polski słownik prawniczy*. 1960. Red. Litwin J. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze.
- Słownik języka polskiego PWN*. (online) <https://sjp.pwn.pl/slowniki/obowi%C4%85zywanie.html> (dostęp 10.08.2017).
- Szczepankowska Irena. 2016. *Dyskurs prawny: języki, teksty i konteksty*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.
- Uniwersalny słownik języka polskiego*. 2003. Red. Dubisz S. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Wielki słownik rosyjsko-polski z kluczem polsko-rosyjskim*. 2004. Red. Wawrzyńczyk J. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Zieliński Maciej. 2002. *Wykładnia prawa. Zasady. Reguły. Wskazówki*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis.
- Zobek Teresa. 2008. *Słownik terminologii prawniczej polsko-rosyjski*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.

Summary

Selected aspects of the Russian-Polish translation of legal texts in the context of expressing the status of binding

The present paper concerns translation of legal language as an act of communication and constitutes an attempt to reconstruct the presuppositions of legally binding statements that appear in messages which are sent in legal language and which are read on the directive level. The problem of the binding of a legal act might seem irrelevant from the point of view of translation. This is so because the descriptive layer of a message does not change depending on whether a given

norm enters into force or not, or whether it loses its binding power or not. However, the sender of a message in legal language does not send a message devoid of information concerning legal binding. The latter is the main constitutive element of every message sent in legal language, which in turn results in communication based on presupposition.

Key words: legal language, legal translation, presupposition, legally binding

Kontakt z Autorami:

joanna.nawacka@gmail.com

wanam1@gmail.com